

GRADSKA KNJIŽNICA POŽEGA – DOKAZANO SAVRŠEN SPOJ STAROG I NOVOG

Požega City Library - a proven perfect combination of old
and new

Mirjana Franculić
Gradska knjižnica Požega
mfranculic@gkpz.hr

UDK / UDC **027.022(497.541Požega)**

Stručni rad / Professional paper

Primljeno/ Received: 19.02.2025.

BROJ
BIBLIOGRAFSKE
JEDINICE

504

Sažetak

Cilj. Članak opisuje arhitektonsku transformaciju Gradske knjižnice Požega, analizirajući proces obnove i dogradnje povijesne secesijske zgrade nekadašnje Prve požeške štedionice. Cilj je prikazati kako je kroz promišljenu arhitektonsku intervenciju moguće spojiti povijesnu baštinu s potrebama suvremene knjižnice, osiguravajući joj dugoročnu funkcionalnost i prilagodljivost korisnicima 21. stoljeća.

Pristup. Analizirajući arhitektonske promjene članak daje detaljan pregled razvoja zgrade i njene prenamjene. Posebna pozornost posvećena je konzervatorskim izazovima, idejnom rješenju dogradnje i integraciji novih prostornih rješenja unutar postojećeg kulturnog dobra.

Rezultati istraživanja. Članak pokazuje kako je projekt uspješno održavao povijesnu vrijednost zgrade, dok je istovremeno stvorio fleksibilan i funkcionalan knjižnični prostor prilagođen potrebama suvremenih korisnika. Ključni rezultati arhitektonske obnove uključuju: očuvanje i restauraciju secesijskih elemenata, dogradnju modernog prostora, nove višenamjenske prostore, prilagodbu knjižnice suvremenom korisniku. Uvođenje suvremenih tehnologija i reorganizacija knjižničnog fonda omogućili su bolju dostupnost i učinkovitije korištenje knjižničnih resursa.

Originalnost. Članak pruža jedinstveni uvid u složeni proces obnove kulturnog dobra kroz prizmu arhitektonskih i knjižničarskih standarda. Pokazuje kako se pažljivim planiranjem mogu spojiti povijesni i suvremeni elementi stvarajući knjižnicu koja nije samo prostor za knjige, već i društveno, obrazovno i kulturno središte. Kroz detaljan prikaz faza obnove i prilagodbe, članak pridonosi razumijevanju uloge arhitekture u redefiniranju knjižničnog prostora.

Praktična primjena saznanja. Iskustva iz ovog projekta mogu poslužiti kao model buduće revitalizacije knjižnica smještenih u zaštićenim povijesnim zgradama. Ključni elementi projekta – modularnost prostora, interaktivni sadržaji i očuvanje kulturne baštine – mogu poslužiti kao smjernice za slične projekte u Hrvatskoj i šire. Članak naglašava važnost interdisciplinarnе suradnje arhitekata, konzervatora i knjižničara u stvaranju funkcionalnih i dugoročno održivih kulturnih prostora.

Ključne riječi: arhitektonska transformacija, Gradska knjižnica Požega, inkluzivan prostor, kulturni centar grada, nova knjižnica.

Summary

Objective. The article describes the architectural transformation of the Požega City Library, analyzing the renovation and extension of the historic Art Nouveau building of the former First Požega Savings Bank. The aim is to demonstrate how a carefully planned architectural intervention can merge historical heritage with the needs of a modern library, ensuring its long-term functionality and adaptability for 21st-century users.

Approach. By analyzing architectural changes, the article provides a detailed overview of the building's development and repurposing. Special attention is given to conservation challenges, the conceptual design of the extension, and the integration of new spatial solutions within the existing cultural heritage site.

Research Findings. The article demonstrates how the project successfully preserved the historical value of the building while creating a flexible and functional library space adapted to contemporary users. Key outcomes of the architectural renovation include: Preservation and restoration of Art Nouveau elements, Expansion of modern spaces, Creation of new multifunctional areas, Adaptation of the library to contemporary users, Implementation of modern technologies and reorganization of the library collection, improving accessibility and efficiency.

Originality. The article provides unique insight into the complex process of cultural heritage restoration through the lens of both architecture and librarianship. It illustrates how careful planning can harmonize historical and modern elements, transforming the library into a social, educational, and cultural center. By presenting the renovation process in detail, the article contributes to understanding the role of architecture in redefining library spaces.

Practical Application. The experiences from this project can serve as a model for future revitalization of libraries housed in protected historical buildings. Key project elements—spatial modularity, interactive content, and heritage preservation—can serve as guidelines for similar initiatives in Croatia and beyond. The article highlights the importance of interdisciplinary collaboration between architects, conservators, and librarians in creating functional and sustainable cultural spaces.

Keywords: architectural transformation, city cultural center, inclusive space, new library, Požega City Library

1. Povijesna priča uklesana u zidove

Zgrada Gradske knjižnice Požega, smještena u nekadašnjoj secesijskoj zgradi Prve požeške štedionice, nosi bogatu povijesnu simboliku. Projektirali su je 1907. godine renomirani zagrebački arhitekti Leo Hönigsberg i Julije Deutsch. Ova je zgrada bila izvorno osmišljena kao poslovno-stambeni prostor, čiji su donji katovi služili banci, dok su gornji bili namijenjeni stambenim potrebama. Njena elegantna secesijska fasada i prostorna organizacija već tada su odražavali spoj funkcionalnosti i umjetničkog izričaja. Kao što arhitekt (Boris Vučić Šneperger 2022, 11) navodi, palača Prve požeške štedionice jednokatna je historicistička građevina s blagim primjesama secesijskih ornamenata. Nad središnjim rizolitom uzdiže se mansardni krov, kojim se stavlja naglasak na horizontalno pročelje položeno uz ulicu Antuna Kanižlića, podno nekadašnje požeške utvrde. Zgrada je zaštićeno pojedinačno kulturno dobro Republike Hrvatske pod brojem Z-2810. Od 1907. Zgrada čvrsto i suvereno stoji izduženog uličnog pročelja, ne pretjerano raskošna na rustično prizemnom postamentu izvedena od kamenih blokova. Kako bi naglasili njenu namjenu, arhitekti su je ukrasili simbolima košnice na atici i medaljonima pčela na pročelju koji asociraju na skupljanje i štedljivost.

Kod nastanka ove, u gradu Požegi upečatljive zgrade, njeni tvorci, idejni začetnici i arhitekti te izvoditelji radova znali su koja je njena namjena u trenutku građenja, ali sigurno nisu znali da će ista biti prenamijenjena i kao takva i dalje biti upečatljiva, historicistička i secesijska izvana, a moderna izgledom i namjenom iznutra, samo 114 godina kasnije.

Slika 1. Razglednica Požege, Kanižlićeva ulica, prikazuje završetak izgradnje Prve požeške štedionice

Tijekom više od jednog stoljeća, zgrada je prošla kroz razne transformacije; od banke do čitaonice, od stanara do podstanara, sve do svoje konačne namjene – postati kulturni centar, knjižnica 21. stoljeća. U najvećem je dijelu svog postojanja, uz primarnu ulogu, već od 1912. služila kao Gradska knjižnica i narodna čitaonica te imala javnu namjenu i kulturnu važnost.

Osnivanje Čitaonice u Požegi nije vezano uz zgradu Prve požeške štedionice. Godine 1845. Čitaonica pod nazivom Lectoria postaje pokretač kulturnih i humanitarnih događanja u Požegi i od tada seže povijest današnje Gradske knjižnice Požega. Dotadašnja Lectoria societas 1848. mijenja naziv u Narodna čitaonica, da bi se ista 1912. uselila u stan u prizemlju zgrade Prve požeške štedionice.

Od 2006. do 2020. dugih 15 godina traje projekt obnove i dogradnje zgrade Prve požeške štedionice za potrebe Gradske knjižnice i čitaonice Požega, a sve s ciljem da Požega dobije knjižnicu kakvu zaslužuje. Prateći noviju povijest Gradske knjižnice i čitaonice Požega, unazad 15 godina, sva su događanja i usluge ukazivale na to da knjižnica više ne može djelovati u postojećoj zgradi, iako je, osim cjelokupnog prizemlja proširena i na cijeli prvi kat zgrade, dok je potkrovlje, tj. tavan neupotrebljiv jer su potrebe korisnikâ premašile prostor u kojemu se knjižnica nalazi.

Usljed svih pokazatelja, tadašnjih Standarda za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, (NN 58/1999) konkretnih potreba stanovnika županije i korisnika matične knjižnice te strategije razvoja knjižnice, bilo je potrebno snažno zagovaranje knjižnice za adaptacijom postojeće zgrade i dogradnjom iste.

Slika 2. Zgrada Gradske knjižnice i čitaonice Požega prije adaptacije i dogradnje

Slika 3. Unutrašnjost knjižnice prije adaptacije

Unatoč tome, zgrada je dugo vremena bila ograničena svojim statusom zaštićenog kulturnog dobra.

Nakon što je knjižnica dobila cijelu zgradu na korištenje, 2006. godine arhitektonski ured *Tablinum* iz Zagreba angažiran je u izradi projekta dogradnje i adaptacije zgrade za potrebe Gradske knjižnice Požega (Dobro došli u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Požega 2010). Glavna smjernica u projektiranju bio je projektni zadatak dobiven od tadašnjega investitora, Gradske knjižnice Požega. Tim zadatkom tražilo se da se postojeći prostori zgrade maksimalno prilagode budućim potrebama uz zadržavanje povijesnosti građevine, zaštićenoga kulturnog dobra koje je projektirao i izgradio jedan od tada vodećih suvremeno ustrojenih zagrebačkih atelijera. Zamišljeno je da se stara zgrada nekadašnje štedionice sačuva kao povijesni sloj, a dvorište zatvori i natkrije te pretvori u glavni središnji komunikacijski i uslužni prostor buduće knjižnice.

Slika 4. Idejni projekt Gradske knjižnice Požega, 2008. godina, vizualizacija (arhiva *Tablinum d. o. o.*)

Slika 5. Dvorište knjižnice na početku dogradnje 2006.

Slika 6. Dvorište knjižnice tijekom gradnje

Slika 7. Novodograđeni dio s galerijom u dvorištu knjižnice

Arhitekt (Boris Vučić Šneperger 2022, 18) predlaže da stražnji dio zgrade prema brdu bude natkriven staklenim krovom te postane glavni prijamni i reprezentativni prostor buduće knjižnice u kojemu će biti smješteni prijamni pult, *café*-bar, garderoba, spremište za knjige, izložbeno-projekcijski prostor, a ujedno će se tu odvijati i glavna komunikacija te će se iz toga prostora moći pristupiti svim ostalim odjelima knjižnice. Veliki je prostor povijesnoga potkrovlja aktiviran i predviđen za smještaj dijela prostorija koje su namijenjene službama, kao i medijateke s projekcijskom dvoranom. Vrlo vrijedan povijesni sloj, iščitava se, osim u vrlo naglašenom urbanom stilu i položaju građevine izgrađene u tada, još mladom suvremenom urbanom tkivu Požege, i u ostacima srednjovjekovne komunikacije prema nekadašnjemu požeškom *castrumu*¹ smještenom na vrhu brijega koji se nadvio nad Ulicom Antuna Kanižlića i staklenim krovom budućega knjižničkog „trga“. Projektom je nekadašnje gospodarsko dvorište postalo glavni prostor knjižnice, glavni *hall*² u kojemu se organiziraju događanja, poput svojevrsnoga trga kulture pod krovom. U taj se prostor dolazi glavnim ulazom u zgradu, a iz njega se dalje ulazi u sve druge odjele knjižnice.

¹ Stari grad.

² engl. hall – 1. hodnik, 2. dvorana

2. Revitalizacija kroz arhitekturu

Projekt rekonstrukcije i dogradnje, završen 2020. godine pod vodstvom arhitekta Borisa Vučića Šnepergera, predstavlja primjer harmoničnog spoja starog i novog. Povijesni elementi zgrade – visoki prozori, ukrasni detalji na fasadi i unutarnje stubište – sačuvani su i restaurirani, čime je naglašena autentičnost secesijskog stila. Istovremeno, dograđeni su suvremeni prostori koji svojom modularnošću i otvorenošću odgovaraju na raznolike potrebe korisnika 21. stoljeća. Ulazak u zgradu otkriva prostore koji skladno spajaju tradicionalnu i suvremenu arhitekturu, stvarajući mjesta susreta koja su intuitivno osmišljena za korisnike svih dobnih skupina. Spiralno stubište i ukrašeni *haustor*³ vraćaju posjetitelje u vrijeme nastanka zgrade, dok moderni elementi poput staklenog krova donose osjećaj prozračnosti i otvorenosti. Ulazeći iz Kanižličeve ulice u zgradu Knjižnice, prolazi se kroz secesiju te u tih nekoliko metara dolazi pod stakleni krov na trg Knjižnice u 21. stoljeće. Savršen arhitektonski spoj starog i novog stvara dojam putovanja kroz vrijeme. Prostori poput Galerije svjetlosti, Dvorane mudrosti i Znanstvenog odjela dizajnirani su tako da pružaju fleksibilnost i višenamjensku upotrebu. Galerija svjetlosti nije samo izložbeni prostor; ona je i prostor za koncerte, druženja i neformalne susrete, što ilustrira kako arhitektura može oblikovati nove vrste interakcije. Posjetiteljima koji ulaze u njen prostor stakleni krov omogućava susret sa svjetlom i vedrinom, stvarajući dojam prostora pod otvorenim nebom (Gradska knjižnica Požega n.d.).

Nikako se ne smije zanemariti činjenica da je projekt adaptacije i dogradnje trajao 15 godina i da je projektna osnova napravljena tako da je od njezina nastajanja do završetka projekta prošlo puno godina, a da se postiglo upravo ono što je u osnovi i naglašeno. Stvoriti knjižnicu za potrebe korisnika 21. stoljeća i na najbolji mogući način spojiti staro i novo te zadovoljiti sve uvjete. Time je potvrđeno kako je projektna osnova dobro napravljena da traje i u potpunosti funkcionira i ispunjava uvjete i nakon izgradnje, a vrijeme će pokazati koliko će njena funkcionalnost trajati nakon izgradnje. To će ovisiti o strategiji i viziji samih knjižničara. Boris Vučić Šneperger, arhitekt, u knjizi Gradska knjižnica Požega: Nova zgrada, nova knjižnica (2022, 25) navodi što se od idejnog

³ njem. Haustor – značenja 1. glavni ulaz u kuću, ulazni kolni prolaz 2. ulazna vrata na zgradi.

projektnog rješenja do konačnoga završetka, u razdoblju od 15-ak godina do otvorenja knjižnice izmijenilo?

Fizički projekt nije se mnogo promijenio. Projektirana je silna količina detalja, dovršeni su radovi, materijalizirani, a svim prostorima dani su stvarna boja, miris i okvir. Prvotni ciljevi na kojima su definirani projektni program i čuvanje knjiga, u međuvremenu su značajno prošireni, postali su kompleksni, posloženi ukorak sa suvremenim tehnologijama i obrascima.

U arhitektonske teme koje postavlja novoobnovljena Knjižnica i o kojima vrijedi razgovarati ubrajaju se:

- kontakt zgrade – trga s gradom – o značenju građevine u urbanoj matrici već je bilo govora;
- zgrada u gradu, trg u zgradi – gradnjom velikoga prostora za susrete, sastanke, zadržavanje i razgovor u gradu ostvareno je novo mjesto susreta, takozvani *meeting point* ili komadić gradskoga prostora uhvaćena u staklenu krletku knjižnice;
- zgrada pored Staroga grada Požege, tunel i *castrum*, baština Požege – mogućnost daljnje nadogradnje sustava: u daljnjim, vrlo odvažnim razmišljanjima knjižnični je trg tunelom mogao biti povezan s dijelom grada sjeverno od brda na kojemu je bio izgrađen Stari grad, a isto se tako u budućnosti s ne odviše zahtjevnim tehnološkim rješenjima možda vidi i povezivanje knjižničnoga prostora s lokacijom Staroga grada na brdu iznad Knjižnice;
- što je grad dobio otvaranjem takvoga prostora? Knjižnica u novije vrijeme više nije prostor čuvanja i izdavanja knjiga, ali potiče čitanje (u prostoru knjižnice i izvan njega), pruža informacije i utječe na društveni život zajednice; s obzirom na angažman djelatnika, postaje aktivni prostor koji djeluje prosvjetiteljski, poticajno i privlačno, mjesto nove medijske kulture i fenomen novoga doba; knjižnica je postala mjesto za okupljanje i događaje, mjesto boravka, mjesto susreta, a njezina privlačnost ipak ovisi o programima, dakle o maru knjižničnih djelatnika.

3. Očuvanje baštine i stvaranje nove vrijednosti

Obnova zgrade Gradske knjižnice Požege nije bila samo tehnički i arhitektonski projekt, već i proces otkrivanja njezine kulturne i povijesne vrijednosti. Iako je zgrada od

1912. godine imala javnu i kulturnu funkciju tek 2006. godine dobila je status pojedinačno zaštićenog kulturnog dobra. U to vrijeme bila je u lošem građevinskom stanju – dekorativni su elementi propadali, pročelje se urušavalo, a unutrašnjost je bila neprikladno adaptirana. Konzervatorski odjel u Požegi prepoznao je njezinu arhitektonsku vrijednost i pokrenuo sustavnu suradnju u obnovi. Pri obnovi i dogradnji zgradâ koje imaju status kulturnog dobra, poput secesijskih građevina, ključno je pridržavati se konzervatorskih smjernica i zakonskih propisa. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 145/24) kulturna dobra uživaju osobitu zaštitu države. Prije izvođenja radova na takvim objektima, potrebno je izraditi konzervatorsku podlogu koja identificira vrijednosti kulturno-povijesne cjeline i mehanizme njezine zaštite. Ova podloga ugrađuje se u sve razine dokumenata prostornog uređenja. Također, u fazi planiranja radova na povijesnoj kući, konzervatori izdaju posebne uvjete zaštite kulturnog dobra na temelju kojih projektant izrađuje glavni projekt obnove. Ovi postupci osiguravaju da se prilikom obnove i dogradnje očuvaju izvorne vrijednosti objekta, uz istovremenu prilagodbu suvremenim potrebama. Ukazuju na važnost pažljivog pristupa pri obnovi secesijskih i drugih povijesnih građevina, kako bi se očuvala njihova kulturna i povijesna vrijednost, a istovremeno omogućila njihova funkcionalnost u suvremenom kontekstu.

Pročelnik Konzervatorskog odjela u Požegi, (Žarko Španiček 2022, 45) navodi da znatnu prevagu nad pojedinim odstupanjima od izvornoga oblikovanja povijesne građevine odnosi arhitektonska kvaliteta novonastale cjeline u kojoj, ne samo da su sačuvane sve važne značajke povijesne građevine nego su otkriveni i prezentirani dugo vremena skriveni slojevi visoke graditeljske i estetske vrijednosti, a dograđeni sklopovi knjižnice ulaze u red najboljih suvremenih projektantskih ostvarenja u graditeljskoj baštini grada Požege.

Obnova Gradske knjižnice Požega uspješno je pomirila očuvanje baštine s modernim zahtjevima javnog prostora. Rezultat je arhitektonski skladna cjelina koja nije samo simbol prošlosti, već i živi kulturni centar grada. Ovaj projekt potvrđuje važnost odgovornog pristupa obnovi kulturnih dobara, osiguravajući im dugovječnost i novu funkcionalnu vrijednost.

Slika 8. Adaptacija unutrašnjeg prostora stare zgrade iz 1907.

Slika 9. Obnovljeni stari dio zgrade i dograđeni novi

Slika 10. Secesijska zgrada Gradske knjižnice Požega, 2021. nakon adaptacije

4. Spoj tradicije i inovacije

Suvremeni korisnik zahtjeva suvremeni prostor i suvremenu uslugu, a zgrada iz 1907. trebala je zadovoljiti potrebe korisnika i pružiti mu upravo ono što se od knjižnice 21. stoljeća i očekuje. Knjižnica nije samo prostor za knjige, njihovu posudbu i arhiviranje već i mjesto gdje se susreću ljudi, ideje i kultura. Mjesto gdje se ljudi druže i razgovaraju, educiraju i informiraju, gdje rado dolaze i stvaraju okruženje koje im odgovara i u kojemu se ugodno osjećaju. Da bi se to postiglo, bilo je potrebno prvenstveno arhitektonski transformirati knjižnicu, a zatim transformaciju prostora učiniti dostatnom za sve potrebe korisnika, a zadovoljiti potrebe korisnika značilo je koncipirati poslovanje knjižnice prema viziji njenih djelatnika koja je podrazumijevala spoj starog i novog, očuvanje tradicije i naglašavanje suvremenosti, uzimajući u obzir sve segmente poslovanja od smještaja građe, formiranje odjela i svih ostalih prostora koji su potrebni u suvremenoj narodnoj knjižnici. Arhitektonska transformacija knjižnice obuhvatila je i inovativna rješenja za smještaj knjižnične građe, koja više ne dominira prostorom, već je integrirana u cjelokupan dizajn zgrade. Stara secesijska zgrada, u kojoj je do renovacije funkcionirala knjižnica, potpuno je renovirana, a renovacija je podrazumijevala rušenje svih pregradnih zidova, obijanje stare žbuke i ugradnju cjelokupne nove infrastrukture.

Stražnji dio zgrade, prema brdu, novo dograđeni je dio knjižnice, natkriven staklenim krovom i glavni je prijamni prostor. Glavni prijamni prostor u kojemu se nalazi Centralni pult nadstvođen je staklenim krovom i izgleda kao mali gradski trg te kao takav i nazvan Trgom spoznaje. Trg smješta prijamni pult, garderobu, spremište i izložbeno-projekcijski prostor. Povijesni slojevi, poput tragova srednjovjekovne komunikacije prema požeškom Starom gradu, integrirani su u moderni koncept zgrade. Trg spoznaje, kao informacijsko središte, pruža orijentacijski uvid u sve prostore knjižnice, omogućujući posjetiteljima intuitivno kretanje i povezivanje s raznim sadržajima. Ovaj prostor predstavlja prvu točku komunikacije između knjižnice i zajednice, istovremeno potičući razmjenu ideja i interakciju među korisnicima. Korištenje prirodnog svjetla igra ključnu ulogu u dizajnu. Veliki prozori i svjetlosni otvori ne samo da vizualno povezuju unutarnji prostor s okolinom, već i stvaraju ugodan ambijent za korisnike. Time zgrada postaje prostor koji poziva i inspirira, mjesto gdje se povijest susreće sa suvremenošću.

Glavni ulaz u knjižnicu proteže se kroz unutrašnjost secesijske zgrade, kroz tzv. *haustor* i vodi u njenu nevjerojatnu unutrašnjost, transformiranu njenim koraćanjem iz 20. u 21. stoljeće. Obnovljena zgrada Prve požeške štedionice, sačuvane secesijske arhitekture i modernih elemenata, poziva posjetitelje da otkriju njezinu povijest i funkcionalnost. Ulaskom u knjižnicu, susrećemo se s tradicijom i suvremenošću. Spiralno stubište, *haustor* i ukrasni detalji vraćaju nas u prošlost, dok otvoreni prostori i suvremeni dizajn stvaraju ugodno okruženje za rad i druženje.

Trg spoznaje služi kao orijentacijsko središte koje posjetitelje vodi prema raznim dijelovima knjižnice. Galerija svjetlosti, smještena ispod staklenog krova, postaje prostor susreta s umjetnošću i refleksije. Ovdje se održavaju izložbe, koncerti i druženja, a svaki posjetitelj može pronaći vlastiti kutak za inspiraciju. Dječji odjel i igraonica pružaju najmlađima prostor za igru, učenje i prve susrete s knjigom, dok susreti s književnicima i kulturna događanja okupljaju zajednicu oko zajedničkih interesa. Odjel književnosti mjesto je spajanja klasičnog tradicionalnog pojma knjižnice kao prostor za smještaj i posudbu građe, ali i suvremeno viđenje knjižnice koja nije posudionica knjiga, već mjesto susreta, druženja i dijeljenja dojmova pročitana.

Knjižnica 21. stoljeća oblikovana je kao treći životni prostor – mjesto gdje se ljudi osjećaju ugodno, gdje se druže, uče i razvijaju. Zahvaljujući višenamjenskom prostoru i

bogatom programu, ona postaje kulturno središte koje povezuje generacije i potiče kreativnost.

Znanstveni i studijski odjel koji također ima izravnu komunikaciju s Galerijom i koji prima svjetlost i s pročelja zgrade i sa staklenog krova, jedini je tihi prostor za učenje u knjižnici s jedne strane, a suvremeno opremljeni prostor za cjeloživotno obrazovanje s druge strane. Drugi kat knjižnice potpuno je novi prostor stare zgrade jer kao takav prije adaptacije nije postojao. Adaptirani prostor tavana koji također ima komunikaciju preko staklenog krova s novim djelom zgrade, novi je odjel knjižnice. Odjel za mlade i multimediju smjestio se na vrhu zgrade kojim vladaju mladi korisnici i upravo je za njih dizajniran i opremljen. Dnevni boravak za mlade dio je Odjela za mlade i multimediju u kojemu mladi imaju slobodu i u potpunosti zadovoljava kriterije dnevnog boravka po svom namještaju, opremi i građi koju u sebi sadrži.

Svi su prostori knjižnice u potpunosti u komunikaciji i prilagođeni svim dobnim skupinama korisnika, što je i osnovna ideja koncepta knjižnice u novoj zgradi. Nova je zgrada arhitektonski osmišljena tako da stvori uvjete za konceptijski potpuno drugačiju knjižnicu od one koja je bila prije. Nova zgrada znači nova knjižnica, knjižnica za korisnike 21. stoljeća koji cijene tradiciju, a žive suvremenost.

Slika 11. Središnji posudbeni i Info pult

5. Komunikacija donosi rješenja

Vizija knjižničara bila je toliko snažna i očita da je nikakva arhitektonska rješenja nisu mogla poremetiti niti skrenuti. Isto tako, vizija arhitekta koji je radio idejno rješenje bazirala se na potrebama suvremenih korisnika i osluškivanju želja i potreba samih knjižničara, stanara zgrade koja se obnavlja u ovom trenutku i treba je osmisлити tako da bude u svojoj funkciji suvremena idućih 20 godina, a i više.

Stvaranje i opremanje nove Knjižnice bilo je obilježeno intenzivnom i svakodnevnom komunikacijom između arhitekta i stručnog tima za uređenje Knjižnice koji se sastojao od stručnih djelatnika knjižnice. To je u praksi značilo sinergiju vizije vrhunskog arhitekta i knjižničara koji su u toj kući radili i u njoj će nastaviti raditi i nakon njezine renovacije i dogradnje. Knjižničari, sa svojim iskustvom, iskustvom stare knjižnice, znali su što nova knjižnica nikako (više) ne smije biti, a arhitekt suradnik svoju je viziju knjižnice 21. st. prilagođavao stvarnim i realnim potrebama korisnika 21. st. koje su knjižničari Gradske knjižnice Požega, prepoznali i usmjerili prema stvaranje nove Knjižnice.

(Dijana Klarić 2022, 56) uspoređuje paradigme prostora prema knjižničnoj djelatnosti i ističe kako je korištenje prostorom do 2020. godine bilo uvjetovano zgradom koja se ne prilagođava korisniku, a od 2020. godine s novom Knjižnicom i novom koncepcijom prostora govori se o paradigmi prostora koji se prilagođava korisniku. Kada se govori o prostoru stare zgrade, onda se govori o prostoru koji ograničava. Suživot stare zgrade i stare Knjižnice bio je obilježen statusom zgrade kao kulturnoga dobra. Zgrada je „nudila“ jednosmjernu komunikaciju, a korisnik prostora morao joj se prilagoditi. Prilikom oblikovanja nove knjižnice, ključni izazov bio je smjestiti 100.000 jedinica knjižnične građe, a da prostor ne postane skladište. Istovremeno, knjižnica je trebala ponuditi ugodno radno okruženje za djelatnike, privlačan ambijent za korisnike i funkcionalan prostor za zajednicu. Kako bi se to postiglo, pažljivo je planiran kapacitet polica, nabavljena su arhivska rješenja, a prostor je opremljen modularnim namještajem. Time je osigurana fleksibilnost i dinamičnost prostora, čime se knjižnica profilirala kao mjesto susreta, učenja i osobnog razvoja. U staroj knjižnici nije postojao izložbeni prostor, već su se koristili hodnici i *haustori*, što je ograničavalo kulturne sadržaje. Nasuprot tome, nova knjižnica nudi Galeriju svjetlosti, višenamjenski prostor za izložbe, koncerte i

programe. Zahvaljujući zvučnoj izolaciji, istovremeno se mogu odvijati različite aktivnosti, što knjižnicu čini pravim kulturnim središtem.

Uz Dvoranu znanja i Dvoranu mudrosti, koje podržavaju neformalno obrazovanje, te Znanstveni i studijski odjel, namijenjen tihom radu i učenju, knjižnica nudi prilagođene prostore za različite potrebe korisnika. Jedna od ključnih promjena u novoj knjižnici jest mogućnost zajedničkog boravka obitelji – roditelji više ne moraju napustiti knjižnicu, dok su djeca na aktivnostima, već mogu koristiti brojne sadržaje.

Neočekivano, knjižnica je postala i turistička atrakcija te prostor za rad na daljinu. Sve ove promjene učinile su knjižnicu, ne samo mjestom knjiga, već i živim prostorom za zajednicu, kulturu i cjeloživotno učenje.

6. Prostor knjižnice: Izazovi i transformacija

Ravnateljica knjižnice (Aleksandra Šutalo 2022, 65) u knjizi Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica navodi, kada se dugogodišnji projekt dogradnje i adaptacije zgrade Prve požeške štedionice za potrebe Gradske knjižnice Požega počeo približavati kraju, u proljeće 2019. godine, djelatnici Knjižnice postavili su si izazov: osmisliti, pripremiti i provesti sveobuhvatnu promjenu kako bi nova zgrada koja se uskoro treba otvoriti bila i nova Knjižnica. Promjena je vođena glavnim kriterijima: povećanjem kvalitete knjižnične usluge te povećanjem kvalitete i broja programa za korisnike (Gradska knjižnica Požega n.d.). Gledajući iz druge perspektive, cilj koji je trebalo dostići promjenama jesu zadovoljniji korisnik i zadovoljniji djelatnik. Uslijedio je dvogodišnji proces (2019. – 2021.) nadahnut vizijom nove Knjižnice usklađenom s potrebama i očekivanjima suvremenoga korisnika koji se vraća svojoj Knjižnici i nakon što je doživio impresivan novi prostor. U pripremama i provedbi sveobuhvatne promjene sudjelovali su svi djelatnici Knjižnice te je, bezobzira na poteškoće *pandemijske*⁴ 2020. godine, kada se radilo u izvanrednim uvjetima, 15. ožujka 2021. godine otvorena nova zgrada i nova knjižnica u Požegi.

Povećanje kvalitete i broja knjižničnih programa usmjerenih na čitanje, učenje, korištenje suvremenom tehnologijom i njezinu korisnost te kvalitetno provođenje slobodnog vremena jedan je od glavnih elemenata nove, dograđene i obnovljene Gradske knjižnice Požega, čija je vizija razvoja bila usmjerena, kako na posuđivače građe, tako i na

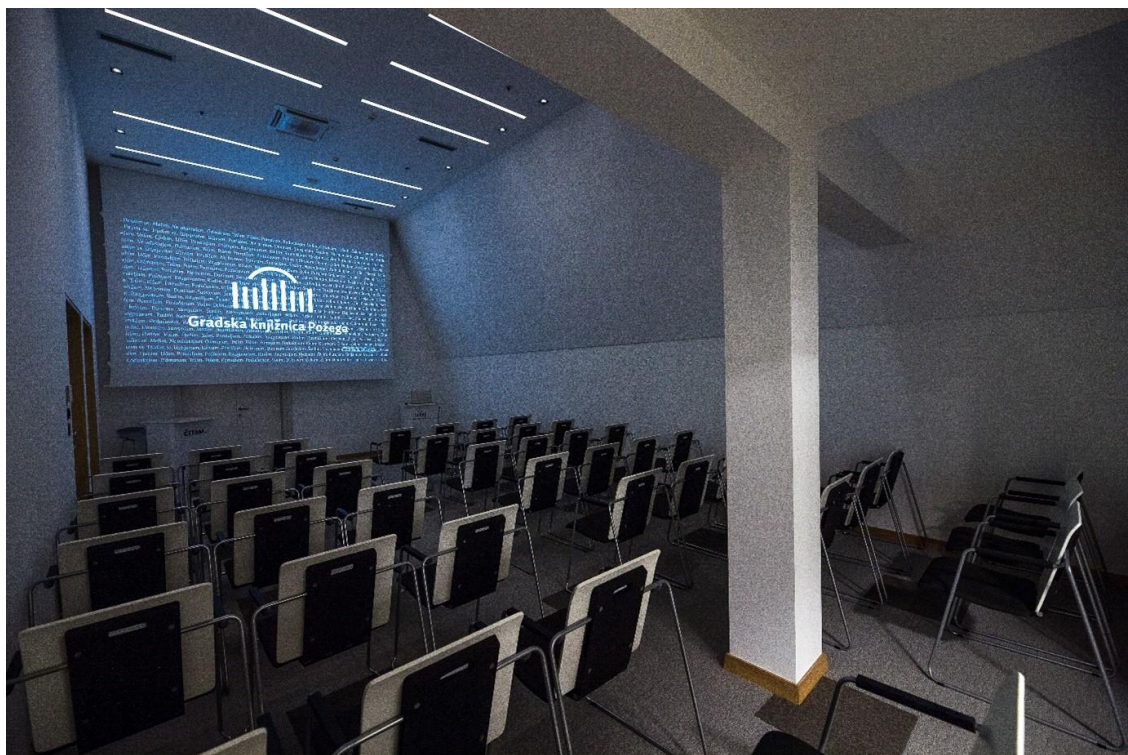
⁴ Pandemija COVID-19 u Hrvatskoj.

posjetitelje kulturnih događanja koji nužno ne moraju biti posuđivači ni korisnici drugih knjižničnih usluga.

Uvođenje novih i kvalitetnih programa ostvareno je povećanjem broja stručnih djelatnika, vanjskih stručnih suradnika i volontera te cjelokupnom reorganizacijom i racionalizacijom zaduženja djelatnika. Takva podjela poslova dovodi do veće učinkovitosti i djelatnicima nudi više vremena za planiranje, organizaciju i vođenje programa, a sve je to uvjetovano novim arhitektonskim rješenjima prostora koja omogućavaju središnju posudbu, prvenstveno donosi oslobađanje djelatnikâ poslova posudbe na svakom pojedinom odjelu, kako je to bilo u „staroj“ Knjižnici.

Slika 12. Dvorana mudrosti u prizemlju knjižnice

Slika 13. Dvorana znanja na 2. katu knjižnice

Slika 14. Galerija Tunel

Slika 15. Galerija svjetlosti

7. Tehnologija stvara preduvjete

Kako tehnologija mijenja način života, tako se mijenja i upravljanje knjižnicom. Digitalizacija, uvođenje inovacija i ponovno promišljanje knjižničnog prostora utjecali su na to da korisnici knjižnicu više ne doživljavaju isključivo kao izvor informacija, već kao mjesto boravka, učenja, druženja te produktivnog provođenja slobodnog vremena. Ovaj trend značajno mijenja arhitekturu knjižnice, a u nekim slučajevima dovodi i do potpune rekonstrukcije.

Gradska knjižnica Požega prošla je kroz takvu transformaciju, implementirajući inovativne tehnologije i potpuno novi pristup fondu. Cilj ove promjene bio je prilagoditi knjižnicu suvremenim potrebama korisnika, omogućiti prostor za aktivno učenje, medijsku produkciju, sastanke, suradnju, praktičan rad te nove programe i djelatnosti. Kroz ovaj proces korisnici su postali ne samo posjetitelji, već i aktivni suradnici i partneri knjižnice (Gradska knjižnica Požega n.d.).

Slika 16. Noć otvorenih vrata – 24 sata kviza & knjižnice

Slika 17. Književni susret s Ivanom Šojat

Slika 18. Plesni nastup Plešem i čitam Harryja Pottera

Da bi uspješno realizirala ovaj koncept, knjižnica je morala ispuniti određene preduvjete, uzimajući u obzir svoju bogatu tradiciju od 176 godina postojanja knjižnične djelatnosti u Požegi.

Ključno pitanje pritom bilo je: oblikuje li knjižnični fond novi prostor knjižnice ili prostor diktira novi pristup fondu? Odgovor leži u ravnoteži – potrebno je istovremeno uskladiti oba aspekta jer su upravo fond i prostor temelj knjižničnog poslovanja i razvoja. Stručni djelatnici požeške knjižnice svojim su dugogodišnjim promišljanjem i intenzivnim planiranjem došli do rješenja te su suvremenim pristupom upravljanju knjižničnim fondom smjestili građu u novi prostor i stvorili preduvjete za novu Knjižnicu. Poboljšanje, nadogradnja i osuvremenjivanje knjižničnog fonda ključni su za unaprjeđenje knjižničnih zbirki, usluga i prostora. Kvalitetan i dobro organiziran fond te RFID označavanje omogućava korisnicima veći užitak u korištenju knjižnice te potiče njihovu samostalnost i *online* uslužnost. Knjižnični fond predstavlja temelj uspješnosti svake knjižnice – on nije statičan, već se neprestano razvija, obogaćuje i održava u skladu s jasno definiranim kriterijima i potrebama korisnika.

Slika 19. Program Umjetnik u meni

Planiranje nove knjižnične zgrade, osmišljene prema suvremenim standardima, podrazumijevalo je i novi pristup fondu. Prijašnji prostorni kapaciteti nisu bili dovoljni – u staroj knjižnici, na površini od 700 četvornih metara, bilo je smješteno čak 96.000 primjeraka knjižnične građe. Prostor je bio organiziran na dva kata i četiri odjela, s dvostruko manje polica, nego što je bilo potrebno. Knjige su se godinama smještale improvizirano – na policama, ispod, između ili iza njih, a prostor se koristio do krajnjih granica, uključujući hodnike, spremišta i pomoćne prostorije. Unatoč skučenosti, knjižnica je organizirala književne susrete i edukativne programe s više od 100 sudionika, iako je prostor mogao primiti tek polovicu tog broja. Nova zgrada knjižnice donijela je priliku za

temeljitu reorganizaciju fonda, opreme i knjižničnih usluga. Suvremeni pristup zahtijevao je analizu fonda u cijelosti: brojčano, fizički, tematski i sadržajno. Cilj je bio osigurati optimalan raspored građe, povećati dostupnost korisnicima te prilagoditi fond suvremenim potrebama i trendovima. Izgradnja postojećeg fonda složen je proces koji zahtijeva detaljno planiranje i argumentiranu strategiju otpisa, što je bilo nužno pri preseljenju knjižnice i izvanrednoj reviziji građe. Ovim velikim korakom Gradska knjižnica Požega otvorila je novo poglavlje svoje povijesti redefinirajući način organizacije knjižničkog fonda i prilagođavajući ga potrebama korisnika 21. stoljeća.

8. Nova knjižnica kao temelj revitaliziranog fonda

Pitanje o tome što prvo utječe na razvoj – knjižnični fond ili prostor knjižnice – zahtijeva dublje razmatranje. Na temelju procesa revitalizacije i rekonstrukcije Gradske knjižnice Požega, može se s potpunom sigurnošću reći da je potrebno pomiriti oba aspekta. Usklađivanje tih dviju vrlo bitnih sastavnica knjižničkog poslovanja, ključno je za uspjeh koji koristi knjižnici, njezinim zaposlenicima, korisnicima i cijeloj zajednici.

Danas se Gradska knjižnica Požega ponosi fondom koji je u potpunosti dostupan korisnicima u slobodnom pristupu. Fond je proširen, obogaćen, pročišćen i ažuriran, a njegova revitalizacija, nakon što je iz fonda otpisana manja količina građe, nije umanjila njegovu vrijednost. Naprotiv, postao je temelj uspjeha knjižnice, u potpunosti zadovoljavajući potrebe suvremenih korisnika. U početnoj fazi planiranja prostor knjižnice bio je opremljen policama koje imaju kapacitet za 30 % manje građe, nego što je na kraju bilo potrebno. Analiza fonda i prostora knjižničara pokazala je da je potrebno povećati početni broj metara polica za 30 %, dok je fond trebalo smanjiti za 27 %. Tako je omogućeno da sva potrebna knjižnična građa bude dostupna korisnicima u slobodnom pristupu. Kroz ovaj proces, mijenjali su se stavovi, pravila, i tradicija, uz stalno uvažavanje stručnih mišljenja.

Zajedno s rekonstrukcijom zidova i fondova, radilo se na poboljšanju iskustva korisnika i zadovoljstvu knjižničara, koji u požeškoj knjižnici ostvaruju misiju narodnih knjižnica na jedinstven način. Knjižnica usmjerava svoje nasljeđe, djelovanje, programe i usluge prema budućnosti, brinući se o potrebama nove generacije korisnika, ali i podupirući tradicionalne vrijednosti te pružajući digitalne usluge, kao i usluge za samostalne i nesamostalne korisnike.

Slika 20. Fond knjižnice prije preseljenja

Slika 21. Fond knjižnice nakon preseljenja

Slika 22. Gradska knjižnica Požega – knjižnica 21. stoljeća

Zaključak

Obnova i dogradnja Gradske knjižnice Požega primjer su uspješne revitalizacije kulturne baštine u skladu sa suvremenim potrebama zajednice. Ovaj dugogodišnji projekt nije bio samo arhitektonska transformacija, već i redefiniranje knjižnice kao prostora za znanje, susrete i kreativnost. Spoj tradicije i inovacije omogućio je stvaranje suvremene knjižnice koja nudi daleko više od posudbe knjiga – ona je postala središnje mjesto kulturnih i obrazovnih programa, mjesto u kojem se generacije susreću, uče i stvaraju.

Poseban naglasak stavljen je na programske aktivnosti koje obuhvaćaju širok spektar kulturnih, obrazovnih i društvenih sadržaja (Gradska knjižnica Požega n.d.). Povećanjem broja stručnih djelatnika, suradnika i volontera omogućena je raznovrsnost programa koji uključuje književne susrete, kreativne radionice, izložbe, koncerte i digitalne edukacije. Galerija svjetlosti postala je višenamjenski prostor koji se prilagođava potrebama zajednice, dok Dvorana mudrosti i Dvorana znanja omogućavaju učenje, rasprave i stručno usavršavanje. Ova transformacija omogućila je korisnicima da se knjižnicom ne koriste samo kao mjestom posudbe knjiga, već i kao prostorom za rad, druženje i osobni razvoj.

Knjižnični fond također je prošao kroz temeljitu reorganizaciju. Uz pažljivo planiranu nabavu i racionalizaciju prostora, fond od preko 100.000 jedinica građe

raspoređen je tako da korisnicima omogući lakšu dostupnost i bolju preglednost. Digitalizacija i modernizacija knjižničnih usluga omogućile su korisnicima jednostavnije pretraživanje građe i pristup informacijama, dok su suvremeni informatički sustavi poboljšali učinkovitost rada knjižničkog osoblja.

Nova knjižnica nije samo fizički prostor – ona je simbol promjene i prilagodbe, mjesto koje potiče dijalog između prošlosti i budućnosti. Zahvaljujući sinergiji zajednice arhitekata, knjižničara i konzervatora, Gradska knjižnica Požega danas predstavlja model knjižnice 21. stoljeća, gdje se baština čuva, a istovremeno stvara novu vrijednost. Integracijom suvremenih tehnologija, inovativnih prostora i bogatih sadržaja, ova knjižnica dokazuje da je knjižnica i dalje srce društva – mjesto susreta, inspiracije i cjeloživotnog učenja.

Literatura

Dobro došli u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Požega = Welcome to the city library and reading room Požega. 2010. Urednica Jasenka Bešlić. Požega: Gradska knjižnica i čitaonica Požega.

Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica. 2022. Urednica Aleksandra Šutalo. Požega: Gradska knjižnica Požega.

Gradska knjižnica Požega. n. d. „Rubrika Događaji.“ Pristupljeno: 2. 2. 2025. <https://gkpz.hr/dogadaji/>

Gradska knjižnica Požega. n. d. „Rubrika Upoznaj: Prostor Knjižnice, Odjeli, Izložbene galerije, Dvorane.“ Pristupljeno 2. 2. 2025. <https://gkpz.hr/prostor/>

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. 2022. Pristupljeno 1. 2. 2025. <https://repository.ifla.org/items/1410e335-e98a-4f77-8785-3b4e603860c0>

Klarić, Dijana. 2022. „Od spomenika kulture do inkluzivnog prostora 21. stoljeća.“ U *Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica*, uredila Aleksandra Šutalo, 49-65. Požega: Gradska knjižnica Požega.

Lundsfryd Nielsen, Mare, Marie Cecilie Lensch i Tove Faber Frandsen. 2023. „How public libraries deliver value online: the perception of librarians.“ *Libellarium* 14, no. 1: 51-68. Pristupljeno: 3. 2. 2025. <https://hrcak.srce.hr/file/446963>

Pravilnik za otpis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. 2021. Pristupljeno: 3. 2. 2025. <https://pravilnik.kam.hr/>

Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. 2021. Narodne novine 103, 1834. Pristupljeno: 5. 2. 2025. <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=49957>

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. 1999. Narodne novine 58, 1071. Pristupljeno: 10. 2. 2025. https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html

Španiček, Žarko. 2022. „Od obnove do otkrića.“ U Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica, uredila Aleksandra Šutalo, 33-49. Požega: Gradska knjižnica Požega.

Šutalo, Aleksandra. 2022. „Osnovni elementi primjene i koncept opće reorganizacije.“ U Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica, uredila Aleksandra Šutalo, 65-89. Požega: Gradska knjižnica Požega.

Vučić Šneperger, Boris. 2022. „Obnova povijesne građevine - od idejnog rješenja do realizacije.“ U Gradska knjižnica Požega: nova zgrada, nova knjižnica, uredila Aleksandra Šutalo, 11-33. Požega: Gradska knjižnica Požega.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske. 2024. Narodne novine 145, 2369. Pristupljeno: 5. 2. 2025.
https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara#google_vignette